

Бондар Володимир Сергійович,
декан факультету підготовки фахівців
для підрозділів поліції Луганського
ННІ імені Е. О. Дідоренка Донецького
державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТАКТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНО ПРОТИПРАВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗЛОЧИННИХ СПІЛЬНОТ

Обов'язковою умовою результативного проведення тактичних операцій у досудовому розслідуванні кримінально-протиправної діяльності злочинних спільнот є належне інформаційне забезпечення.

Значну роль у реалізації Стратегії боротьби з організованою злочинністю, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 р. № 850-р відіграє система інформаційного забезпечення, яка здійснює інформаційну підтримку проведення тактичних операцій під час досудового розслідування кримінальних проваджень за фактами злочинів, учинених злочинними спільнотами, надає багатоцільову статистичну, аналітичну та довідкову інформацію [1].

Надзвичайно збільшився потік інформації, що надходить на адресу спеціалізованих підрозділів, які здійснюють протидію організованій злочинності, зросла кількість оперативних документів, які потребують негайного прийняття рішення. Гранічно зріс обсяг спеціалізованих обліків. Майже жодна з інформаційних систем не є повноцінною аналітичною, адже не може надати повну, вичерпну та цілісну інформаційну картину, котра описує об'єкт або подію. Тому можна стверджувати, що створення кінцевого документа шляхом аналізу, зіставлення та об'єднання проміжних результатів, отриманих з різних інформаційних підсистем є можливим тільки в ручному режимі, унікальних навичок та високої кваліфікації співробітників, оскільки є продуктом суб'єктивного сприйняття, а спроби інтеграції різних інформаційних середовищ, у більшості випадків, приречені на невдачу. Основними перешкодами можуть стати відмінності форматів зберігання даних або самих даних, у яких зберігається інформація.

У цих умовах першочергового значення набуває активізація та удосконалення політики в сфері діяльності органів правопорядку щодо протидії кримінально-протиправній діяльності злочинних спільнот, що має на меті створення такої організаційної та інформаційно-технологічної інфраструктури, та умов її функціонування, які б забезпечували максимально ефективну інформаційно-аналітичну підтримку боротьби зі злочинністю та її профілактики. Результатом практичної реалізації такої роботи повинно стати формування єдиного

інформаційно-правового середовища органів правопорядку щодо протидії організованій злочинності, створення ефективної системи інформаційно-аналітичного забезпечення органів правопорядку та забезпечення її постійного розвитку на базі сучасних досягнень науки і техніки.

Метою доповіді є розгляд наведених проблем та формулювання на підставі проведеного дослідження рекомендацій щодо оптимізації інформаційного забезпечення проведення тактичних операцій у досудовому розслідуванні кримінально-протиправної діяльності злочинних спільнот.

Інформаційне забезпечення проведення тактичних операцій у досудовому розслідуванні кримінально-протиправної діяльності злочинних спільнот представляє собою розгалужену складну систему, яка охоплює наступні напрями діяльності:

- аналіз зібраної органами правопорядку та Офісом Генерального прокурора статистичної інформації про стан, структуру та динаміку кримінальних правопорушень, скоєних злочинними спільнотами (статті 255, 255-1, 255-2, 255-3, 256 Кримінального кодексу України, далі – КК України);

- аналіз інформації про обставини, способи вчинення кримінальних правопорушень злочинними спільнотами;

- включення в процес аналізу та синтезу інформації, накопиченої в централізованих, статистичних, оперативних та інших обліках МВС України, а також інших органів правопорядку;

- використання відомостей, що містяться в базах даних, якими володіють інші державні органи та недержавні установи та організації (державна казначейська служба, банківські установи, пенсійний фонд, державна міграційна служба, бази даних сеансів всіх видів послуг зв'язку, що надаються населенню, бази даних провайдерів, які здійснюють надання послуг Інтернет своїм користувачам та ін.);

- використання сучасних комунікацій для створення умов для логічного та технічного об'єднання різних інформаційних масивів при вирішенні обліково-реєстраційних задач.

Водночас, під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 255, 255-1, 255-2, 255-3, 256 КК України взагалі та при проведенні тактичних операцій зокрема, оперативно-аналітична робота має низку особливих властивостей. Специфічність вихідної інформації, її оперативної перевірки призводить до виникнення найскладнішої ситуації за двома основними аспектами:

- 1) необхідність відпрацювання надвеликого масиву різнопланової інформації з перспективою запиту, отримання та переробки додаткової інформації суб'єктів оперативно-розшукової

діяльності, визначених ч. 3 ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю»;

2) вимушена екстреність оперативно-розшукових заходів, негласних слідчих (розшукових) дій, слідчих (розшукових) дій з метою недопущення настання тяжких наслідків.

Аналітичний пошук здійснюється практично безперервно. Аналізуються факти, події, стосунки, зв'язки, співвідношення різних злочинних груп. Піддаються аналізу групи кримінальних проваджень. Запитується на аналізується інформація органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів. Таким чином, на початковому етапі залежно від розглядуваних версій події окреслюється те чи інше коло осіб, можливо причетних до підготовки злочину злочинною спільнотою.

Відповідно до позначених напрямів можна виокремити сукупність методологічних принципів створення автоматизованих інформаційних систем:

- єдність керівництва процесами формування, ведення та використання інформаційних ресурсів на основі єдиного міжвідомчого нормативно-правового акту загальнонаціонального значення, імплементація Європейської методології Socta в протидії організованій злочинності в Україні;

- охоплення інформаційним ресурсом усіх сфер та галузей діяльності;

- раціональне використання фактичних даних та відомостей у виявленні, розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень на основі цілісної системи знань про властивості об'єктів реєстрації;

- блочно-ієрархічний принцип побудови баз даних, їх структурованість і типізація;

- інтеграція обліків у єдине інформаційне поле, а полів – у єдиний інформаційний ресурс органів правопорядку державного та міждержавного значення для створення можливості проведення наскрізного пошуку, що надає можливість відслідковувати осіб, які спільно можуть скоювати кримінальні правопорушення;

- організація зв'язків різнорідної інформації з можливістю переходу з одного об'єктового простору в інший з можливістю отримання так званого «досьє» на об'єкт реєстрації. Наприклад, автоматизована інформаційна система «Зв'язки» передбачає формування кримінальних, родинних зв'язків, та зв'язків осіб, які разом працюють або навчаються. Формування кримінальних зв'язків здійснюється за допомогою АІС «Злочин». Формування родинних зв'язків, та осіб, які разом працюють або навчаються здійснюється за допомогою АІС «Єдиний облік» та за інформацією органів правопорядку;

- підтримання інформаційних ресурсів в актуальному стані, що потребує відновлюваності, оптимальності кількості формалізованих та введених параметрів, алгоритми пошуку;
- адекватність інформації, що зберігається в обліках, об'єктам реєстрації;
- інтеграція інформаційних систем органів правопорядку та автоматизованих інформаційних систем, які забезпечують завершальний етап ідентифікації об'єкта за запитуваною інформацією.

Для боротьби з організованою злочинністю, на думку Д. Санакоєва [6, с. 213–220], О. Користіна [5, с. 109–114], О. Фаріона [8, с. 223–241] та інших авторів може бути використана оцінка загроз як ефективний інструмент для спрямування та визначення пріоритетів технічної допомоги. За стандартами ЄС боротьба з таким видом злочинності передбачає проведення стандартизованої аналітичної методології для оцінки загроз організованої злочинності і тяжких злочинів – методологія Оцінки загроз тяжких злочинів та організованої злочинності Socta (Serious and Organized Crime Threat Assessment), що використовується для оцінки реальної ситуації у цій сфері та виявлення прогалин у діяльності органів правопорядку для отримання відповідної оперативної інформації.

Під час аналітичної роботи вирішуються завдання:

- вивчення структури, внутрішніх та зовнішніх зв'язків;
- оцінки масштабів організованої злочинної діяльності, визначення необхідності включення в оперативно-розшукові заходи уповноважених оперативних підрозділів різних рівнів та відомств;
- оперативно-тактичного та криміналістичного вивчення конкретних кримінально-протиправних проявів для документування дій правопорушників та підготовки доказової бази у кримінальному провадженні;
- оперативно-тактичного вивчення конкретних ситуацій, які складаються в ході оперативного пошуку, оперативної профілактики та оперативних перевірок.

Сутність розв'язання актуалізованих проблем полягає в створенні керівної надбудови, здатної вести автоматизований діалог зі всіма наявними в розпорядженні оператора автономними сховищами даних, при тому, з кожного з них система вилучає не тільки вичерпну інформацію, котра має відношення до запитуваного об'єкта, але й всі дані про прямі та непрямі зв'язки цього об'єкта. Далі, проміжні вибірки піддаються складній логічній обробці, під час якої формується повний, сумарний набір характеристик об'єкта, який має чітке змістовне структурування, яке виключає будь-які варіанти дублювання даних, який пройшов складний фільтр логічного контролю. Всі ці питання вирішуються в автоматичному режимі.

Після введення даних про об'єкт аналізу відповідні реквізити передаються в модуль розподілених запитів, який здійснює пошук шуканого об'єкта в усіх базах даних, підключених до системи. Підсумкова інформація подається користувачеві у вигляді списку, в якому двійники логічно згруповані. Далі, користувач обирає зі списку об'єкт оперативного інтересу і ця інформація передається так званому диспетчеру даних.

Диспетчер даних здійснює пошук інформації про шуканий об'єкт та його зв'язки в усіх базах, підключених до системи. Важливо зазначити, що в процесах пошуку однойменні фізичні об'єкти обліку з різних баз даних, які мають ідентичні ключові реквізити, розглядаються системою як єдині логічні об'єкти. Результатом такого підходу до пошуку та аналізу інформації стає підсумковий документ, довідка, яка містить вичерпну інформацію про шуканий об'єкт та його зв'язки будь-якого рівня, зокрема й похідних.

Серед інших можливостей автоматизованих інформаційних систем слід зазначити такі, як візуалізація результатів пошуку у вигляді логічно структурованого дос'є, відображення зв'язків об'єкта у вигляді графічної схеми, аналіз інформації з використанням геоінформаційних технологій.

Подібне вивчення надає обізнаності про протиборчу сторону та ймовірних союзників, його результати активно використовуються в оперативно-тактичному прогнозуванні й впливають на тактичні й процесуальні рішення.

Стосовно інформаційного забезпечення проведення тактичних операцій у досудовому розслідуванні конкретних кримінальних правопорушень, учинених злочинними спільнотами, необхідно зазначити, що вирішення задач з аналізу та використанню криміналістично значущої інформації, отримуваної слідчим (дознавачем) із різних джерел, передбачає:

- збирання та систематизацію інформацію про обставини вчинення конкретного діяння або їх серії одними й тими ж особами;
- використання вихідної інформації в сукупності з узагальненими відомостями, поданими в криміналістичній характеристиці розслідуваного виду кримінального правопорушення в цілях заповнення інформаційних прогалин, здійснення на основі отриманих відомостей доказування в кримінальному провадженні, версійної роботи, організації і планування розслідування, розшукових заходів;
- ситуаційну оцінку результатів кожної проведеної слідчої (розшукової) дії, негласної слідчої (розшукової) дії, тактичної операції, оперативно-розшукової діяльності та інших заходів та вже в новій з інформаційних позицій слідчий ситуації коригування як плану

досудового розслідування в цілому, так шляхів вирішення криміналістичних задач стратегічного й тактичного рівня;

– вивчення відомостей про проведену або здійснювану протидію розслідуванню, яка має на меті ускладнити або зробити неможливим досудове розслідування в цілому або вирішення окремих криміналістичних завдань зокрема.

Ефективна робота слідчого (дознавача) з криміналістично значущою інформацією, як передумова успішного проведення тактичних операцій, слугує й основою оптимізації такого процесу, покликаною зробити прийняття та реалізацію таких рішень максимально ефективним і раціональним.

Список використаних джерел

1. Стратегія боротьби з організованою злочинністю: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126-р. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020>.

2. Мовчан А. В., Созанський Т. І. Характерні ознаки сучасної організованої злочинності за результатами опитування Sosta. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. № 1. 2023. С. 49–56.

3. Абламський С. Є., Конюшенко Я. Ю. Стратегічне управління у сфері протидії злочинності в Україні. Форум права. 2023. № 1. С. 122–131.

4. Бахуринська О. О. Перспективні напрями протидії організованій злочинності в Україні. Право і суспільство. 2018. № 6. С. 182–188.

5. Користін О. Є., Свирідюк Н. П. Національні реалії впровадження методології Європолу «СОСТА». Південноукраїнський правничий часопис. 2022. № 1-2. С. 109–114.

6. Санакоєв Д., Вашко А., Єфімов В. Імплементация европейської методології СОСТА в протидії організованій злочинності в Україні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 1 (116). С. 213–220.

7. Санакоєв Д., Вашко А., Єфімов В. Імплементация европейської методології Sosta в протидії організованій злочинності в Україні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 1. С. 213–220.

8. Фаріон О. Метод стратегічного кримінального аналізу загроз прикордонній безпеці України. Збірник Національної академії державної прикордонної служби України. Серія. Військові та технічні науки. № 2 (83). 2020. С. 223–241.